

ДОКУМЕНТАЛНОТО НАСЛЕДСТВО НА ИЗДАТЕЛСКАТА ФАМИЛИЯ ЮРУКОВИ И ТЯХНАТА „МОЗАЙКА ОТ ЗНАМЕНИТИ СЪВРЕМЕННИ РОМАНИ“

Малина Димитрова

*Великотърновски университет „Св. св. Кирил и Методий“,
Университетска библиотека*

Резюме. Настоящата публикация е първи опит за най-общо запознанство със семеен фонд „Юрукови“ с цел представяне на сведенията и очерталите се тематични линии при разчитането му, стъпка към възстановяване на паметта за тяхното дело. Статията предлага документални свидетелства, пряко свързани с издателската фамилия Юрукови и издаваната от тях поредица, които досега не са представяни в пълния си вид на научната аудитория. Изворовата база дава възможност да се реконструира ролята на „най-ценните и вещи сътрудници“ в издателството – членовете на фамилия Юрукови – непроучени и непознати до този момент. Чрез фактологичните данни ще се внесат и нови детайли, свързани с проблемите на книгоиздаването и книгоразпространението в България през разглеждания период.

Ключови думи: литературно-художествено книгоиздаване; история на книгата; история на литературата; Мозайка от знаменити съвременни романи

Настоящата публикация предлага документални свидетелства, свързани пряко с фамилия Юрукови и библиотека „Мозайка от знаменити съвременни романи“, които досега не са представяни в пълния си вид на научната аудитория. Статията е първи опит за най-общо запознанство с архивния фонд – без оценка и анализ – с цел представяне на сведенията и очерталите се тематични линии при разчитането му, стъпка към възстановяване на паметта за тяхното дело. И разбира се, заявка за задълбочено изследване на емпиричния материал в различни парадигми.

Семеен фонд „Юрукови“ (954К) е неголям, съхранява се в Централния държавен архив (ЦДА) и даде възможност да се систематизират и анализират наличните 38 архивни единици. Всяка архивна единица е една папка, в която има един или повече документи. Хронологическите граници на архива са от 1875 до 1964 г. За съжаление, не става ясно кога документите постъпват в

ЦДА, от кого са предадени, през коя година. Сбирката от документите не е голяма – лична кореспонденция, спомени и материали от други лица. За този тип присъствие в националните фондохранилища е характерна фрагментарност, която оставя много от въпросите без отговор, а уточняването на факти, дати, имена е дълъг процес. Изисква търпеливо съпоставяне в по-широк епистоларен, биографичен и литературноисторически контекст. В този смисъл, крайните резултати на едно проучване са верни и обективни само когато се формират на базата на факти и документи. Реконструкцията на историята на библиотека „Мозайка“ и на фамилия Юрукови се оказва възможна чрез издирването и интерпретацията на възможно по-голям брой архивни свидетелства, което наложи и запознаването ми с още няколко архивни фонда – на приятели и сътрудници на „Мозайка“. Пресъздаването на една достоверна история на издателската фамилия и стопанисваната от тях поредица изисква да се прегледа и литературният периодичен печат от съответния период. Редицата статии и оценки на съвременниците, посветени на „Мозайка“, пръснати из периодиката, са в широк времеви диапазон от 1910 до 1944 г. Издирваческите усилия дадоха резултат – не дотам известни текстове по посочената проблематика вече са систематизирани и нормализирани правописно и неизбежно се включват в реконструкцията издателската дейност на Юрукови. Преките свидетелства очертаха пред мен и редица нови детайли, свързани с времето на началния период на модерното българско книгоиздаване.

В процеса на разглеждане на емпиричния материал пред мен се оформиха няколко интересни теми, свързани с проекта на живота на семейство Юрукови – проект с щастлива съдба, разработван почти 40 години, а дълголетното съществуване на библиотека „Мозайка“ от знаменити съвременни романи“ може да се раздели на три главни периода. Първият е свързан със семейна среда и подготовката на бъдещите издатели (до 1909). Подобно на много други издатели-редактори Юрукови принадлежат към групата на будните българи, които по индиректен начин участват активно в промените след Освобождението на страната. Образовани, с висока култура и ерудиция, с безспорни организационни качества – те дават своя съществен принос за модернизирването и европеизирането на страната ни в областта на културата. Вторият период (1909 – 1919) е свързан с концептуалния подход на г-ца Юркова към издателската дейност. Както пише Христо Борина, „след 10-годишна преводаческа школовка“¹, натрупала богат опит и запозната с проблемите при реализирането на своята цел, тя полага основите на списание „Мозайка“ от знаменити романи“, превърнало се в едно „монографно, със специален литературен интерес издателство“, на практика – едно от най-големите издателства в следосвобожденска България. „Тихо и скромно, но с усърдие, в което се проявява особна обич към делото“ Георги Юруков тачи и спазва програмните принципи, духа и стила на поредицата, завещани от Софийка. Тук се появява третият

период, който обхваща времето от 1919 г. до 1947 г. Това е периодът през който „Мозайка от знаменити съвременни романи“ си осигурява трайно място в историята на нашата преводна литература и бива призната като една от най-престижните издателски поредици в България.

Разчетените „нови“ извори, които са оцелели и са достигнали до нас, съдържат не само информация за живота им, допринасят несъмнено за по-широкото запознаване с интересни страни на характерите, културната и обществено-политическата дейност на Юрукови, а тъй също и за приноса им в областта на преводната литература. „Редактор-издателите“ на „Мозайка“ са характерни представители на своето поколение. Изворовата база позволява да дадем по-пълна и многостранна характеристика на фамилията – част от елита на българския духовно-културен живот. Тук бих искала да подчертая, че темата за личностното присъствие на цялата фамилия Юрукови и ролята им в културния живот на България е недостатъчно изследвана. Разбира се, София Юрукова е била обект на проучвания от страна на историците на книгата (Gergova 2004, p. 491; Daskalova 2009, pp. 94 – 105).

В основата на техните статии – богати както с фактологически материал, така и по отношение на изложените в тях концепции – е същият архив. Изследователите утвърждават ролята и значението и на София, и на „Мозайка от знаменити съвременни романи“. Публикациите им предават духа на времето, уточняват детайли от жизнения път на София Юрукова, както и приносите ѝ в областта на книгоиздаването. При все това, смея да твърдя, че издателската съдба и наследството на фамилия Юрукови са непознати в своята пълнота.

Сякаш съзнанието за собствена мисия в изграждането на литературен живот в България, успехът в реализирането на „Мозайка“ и ранната смърт митологизират образа на София. Извън полезрението на историците на книгата остава неразкрита цялостната история на издателската фамилия, на поредицата, на отношението на литературните критици към нея, както и мястото ѝ в сложния и многопосочен литературен и издателски процес. Изворовата база дава възможност да се внесат някои нови оценки относно проблемите на книгоиздаването и книгоразпространението в България през съответния период. Чрез фактологичните данни ще се доизгради историята на издателската поредица „Мозайка“, а също така ролята на най-ценните и вещи сътрудници в издателството – членовете на фамилия Юрукови – непроучени и непознати до този момент. Данаил – бащата – поема грижите за печат, хартия и експедиране. Теофана – майката – която се ангажира с административната дейност, с изпращане на поканите, с получаване на кореспонденцията. Техните деца: Васил – роден през 1883 г. Завършва военна школа. Преподава във Военното училище и е редактор във в. „Военни известия“ по време на Първата световна война. Общественик и журналист, преводач от френски и руски език. Мара Юрукова-Дамова – родена през 1890 г. За-

вършила през 1910 г. в Гренобъл училище за изучаване на френски език от чужденци. Преводачка от френски език, с най-много преведени книги за „Мозайка“ от членовете на фамилията. М. Сеизова-Юрукова – съпругата на Георги, която също превежда за „Мозайка“.

Но най-вече не е оценен приносът в духовноисторическото поле на продължителя на поредицата, който не просто носи цялата отговорност за успеха и развитието на „Мозайка“, а инвестира себе си в утвърждаването ѝ – Георги Юруков: „Някои наивни читатели са ми казвали, че като излиза „Мозайка“ 26 години, сигурно работата върви от само себе. Нищо подобно. Уверявам ви, че ако не тикам ежедневно работата си, тя ще спре и ще загине в скоро време. Моят любим баща ми бе казал, че и на челото ми пише: „Мозайка“, дотолкова предано съм мислил за списанието.“ Тези обстоятелства ме провокираха да се насоча към всичко онова, останало встрани от вниманието на изследователите, което се пази в архивите и в периодичния печат от 20-те и 30-те години на XX век и което представлява несъмнен интерес за историята на книгата.

Следва да насоча вниманието към конкретните свидетелства от Фонда, като преди това уточня, че езикът на документите е нормализиран при максимално придържане към принципа на автентичността. В основни линии е запазен и външният облик на ръкописите – разчленяване на смислови части и абзаци, главни букви, скоби, подчертавания. Осъществена е лека намеса в пунктуацията с оглед доближаване на смисъла, вложен преди повече от век, до синтактичните конструкции на съвременния български език. В прави скоби са разгърнати някои съкращения или са направени добавки с пояснителен характер. Отпаднали са краесловните ерове, които отдалечават текстовете от съвременния читател. Под линия са представени пълните заглавия на споменатите произведения и преводи на стиховете от разчетената кореспонденция.

Богата с интересни данни е запазената кореспонденция, чието начало ни връща към времето, в което София заминава за Париж. За този период от живота ѝ са запазени писмата ѝ до брат ѝ Георги. Далече от семейството, младото момиче е в постоянно очакване на вести от дома и непрекъснато им отговаря. Писмата я променят, отведнъж става „весела и приказлива като никога“. И винаги има какво да напише, „нищо че не знае от где да почне“. Почеркът ѝ е дребен, красив, четлив и несъмнено говори за характеристиките на личността, но това е изследователски обект на графологията. София има нужда да споделя ежедневието си, а ние днес се радваме на автентичен животопис. Писмата, които разчетох, са достатъчно основание да твърдя, че това общуване е подчинено на привързаност, любов и на потребността да разкаже на най-близките ежедневието, целите и мечтите си. В разгърнатия се епистоларен диалог София ни въвежда в своите съкровени лични преживявания, творчески вкусове и предпочитания. За нея Париж е период на интензивна кореспонденция и период на „възпитание на чувствата“.

Доста по-интересни за мен се оказват писмата, които София пише до Георги Юруков след основаването на „Мозайка“. Те обхващат основните проблеми и естеството на издателската работата, а „пречките и мъчнотиите са много“. Качеството на печата, липсата на хартия, плащането на хонорари, намирането на добри преводачи, задължение от административно естество, всичко това изисква постоянни разходи и надзор върху онова, което се предлага. Така писмата се превръщат в свидетелство за онези основни моменти, които влияят за утвърждаването на книгоиздателския проект „Мозайка“. Те са интересни не само от фактологична гледна точка – именно тук си вижда издателската им политика, но и в отразяването на издателското и печатарското дело, на маркетинга и рекламата на книгата.

„Господин капитан Георги Д. Юруков, ул. Велико Търново № 9, София
26.10.17

Милий братко, Какво ще кажеш да турим такава бележка в „Нов свят“²: „Съобщаваме на почитаемите си г. г. Абонати, че поради постоянното поскъпване на печата, романа „Глупец“ на Келерман³ ще струва 6 лева. Идеята да разпратим „Нов свят“ сега и „Глупец“ след 1 месец се оформя все повече и все повече. На корицата на „Нов свят“ да не забравиш да впишеш името на Симеон Василев, Книжарница Отец Паисий – Пловдив и да поправиш Воднянски – Лом и Хараламбов – Свищов. Ами защо „Ученик“⁴ да струва 4 лева, ами ако се печата в София, нали ще трябва да го направим 5 лева. Не може, „Ученик“ ще струва, второто издание 5 лева. Утре ще ти изпратя 50 страници ръкопис от „Луксът“, за да започнат. Ръкописът ще ти изпратя на няколко пъти, но без ръкописът няма да те оставя, бъди уверен.

На Шопов да не дадеш от „Нов свят“ „Глупец“. Още щом излязат книгите ще изпратим по 1500 от всяка, ще ни останат значи по 1500, ще ги продадем като топъл хляб. Знаеш ли, че от новите книги трябва да печатаме вече по 5000. Пак от Сп.[асителна] Горд.[ост] и другите, които ще препечатваме не ще е зле да печатаме по 5000.

Кн.[ижарница] Отец Паисий ни предлага да изпишем един вагон хартия заедно. Нямаме нужда, нали? Още нещо щях да ти пиша, ама забравих.

Целувам те: S“

Цялото писмо има целенасочен разяснителен характер. Оставя убеждението, че очертаните проблеми са били предварително подробно, многократно и дълго разисквани в семейна обстановка. То представя различни аспекти от организирането и издаването на „Мозайка“, взаимоотношенията между редакторката и сътрудниците, показва някои тенденции при възприемане на преводната литература; отразява нрави и взаимоотношения; свидетелство е за европейската ориентираност на българската интелигенция. Видно е, че интересът към поредицата

непрекъснато се увеличава. Тиражът е завиден. Абонати са не само учителите, но и войниците и офицерите. В архива има запазени няколко писма от фронта, в които са изразени чувства на благодарност за това, че я има „Мозайка“.

Друга част от писмата съдържат сведения за връзките на Софийка с други интелектуалци, писатели, преводачи – панорама на вкусове, настроения и разбирания от първото десетилетие на XX в. Те са част от издателския ѝ проект: писма от Божан Ангелов относно превеждането произведенията на Зудерман, Хауптман, и други произведения за библиотека „Мозайка“; писмо от Сп. Паскалев до София Юрукова във връзка с възложения му превод на роман за библиотека „Мозайка“; писмо от Александър Теодоров-Балан за чистотата на българския език и някои литературни бележки по отношение езика на Антон Страшимиров в неговите произведения. Тук ще отворя една скоба – съдържанието на писмото провокира интереса ми и ме насочи към архивния фонд на проф. Александър Теодоров-Балан в Научния архив на БАН. Откритите писма обхващат периода юли – септември 1916 г. и са част от неголяма кореспонденция между тях. Направи ми впечатление, че проф. Балан стриктно е отбелязвал: „Отговорих“ и добавял датата „27. VIII.1916“. Оказа се, че писмата много пряко кореспондират с издателската политика на „Мозайка“, и с една от основните задачи на София, които поставя: качеството на преводите.

„Отговорих 27. VIII.1916

23.8.16

Уважаемий г. Теодоров-Балан,

От известно време работя върху „Детство, отрочество и юност“ от Толстой. Не мога да превода заглавието на книгата. Думата „отрочество“ – възрастта на момчето (детето) от 10 – 12 година, би могла да се превода на български „момчество“. Но такава дума няма в нашия език. Вярвам, че няма да ме укорите за дето се обръщам към Вас без да Ви познавам. В [ъв] Вашето лице виждам учен, който борави с вещина в областта на езика ни, и без страх отправям молбата си.

Ще Ви бъда много признателна, ако ме осветлите по въпроса.

Приемете уверение в отличната ми почит:

С Д Юрукова

Издателка на библиотеката „Мозайка“

Пловдив“

Тази политика продължава да спазва и Георги Юруков, който години по-късно ще заяви: „Мозайка“ е една трибуна, от която се говори и проповядва на чисто български език. Борбата на нашите филолози и писатели за правилна българска реч, като проф. Тодоров-Балан, проф. Романски и на редактора на „Родна реч“ Василев, е много близка до сърдцето на редактора на „Мозайка“ и

всичко което се печати в нея, безусловно трябва да бъде прегледано, написано и напечатано на чист и правилен български език.“

Извън този фонд, но пак в архива на ЦДА, в друга сбирка № 1433К / Боруна, Христо (Христо Цанев Минев) (1882 – 1967) остава преписката между София Юрукова и Христо Боруна. В инвентарен опис № 1, архивна единица № 84 има запазени общо 24 писма от и до Софийка. Във втория опис към въпросния фонд архивна единица № 42 са включени материали, отнасящи се до сътрудничеството на Христо Боруна на библиотека „Мозайка от знаменити съвременни романи“ с преводи на произведения от различни автори. Споменатите документи от архива на Боруна съдържат общо 31 писма.

Те могат да бъдат определени като вълнуващ интелектуален разговор, вдъхновен и от литературата, и от живия живот и са ценен извор за литературната ни история. Изясняват въпроси относно сътрудничеството на Христо Боруна на библиотека „Мозайка“. Тук има оценки на София Юрукова за поезията му, отзиви на Боруна за различни преводи в поредицата, отрицателното му отношение към превода на книги с тематика като „Ученик“. Също така Боруна говори за дневника си от фронта.

„До госпожица Софийка Д. Юрукова

Ул. Авксентий Велешки

Пловдив

15.4.17

Драга Госпожице, екземплярите получих и благодаря. Прочетох „Красив Залез“, преводът е хубав И Ви моля да предадете сърдечните ми поздрави на преводачката. Разбира се, преди всичко трябваше да кажа за самия роман, че много ми хареса – написан е увлекателно, художествено и с [ъс] строга пропорция. От Дьолаки нищо не бях чел и се радвам, че ми се предостави случай да се запозная, макар и съвсем набързо с неговия начин на работа.

Настана пак пролет и всичко наоколо ни се пак възражда, цъфти, талазите на нов живот упояват сърцето... а хората още продължават да се бият! Как силно се чувства? Това тук на бойното поле! Сърдечни поздрави Вам и на всички у вас от

Боруна“

„Господин Христо Цанев Боруна

Военен кореспондент

В Щаба на V-а Дунавска Дивизия и следа

25.4.17

Уважаемий г. Цанев, преводачката на „Красив залез“ благодари много за поздравите, които високо цени. Издателката на „Красив залез“ няма причина да се гордее с избора си... Вижте, този път се увлякох, издадох горещата си

симпатия към хора, които забравят да живеят чрез чувствата. Разбира се, че ако аз бях написала романа, щях да направя героите още по-резервирани. Спомняте ли си Лермонтовото⁵ стихотворение:

*Они любили друг друга так долго и нежно,
С тоской глубокой и страстью безумно-мятежной!
Но, как враги, избегали признанья и встречи,
И были пусты и холодны их краткие речи.
Они расстались в безмолвном и гордом страданье
И милый образ во сне лишь порою видали.
И смерть пришла: наступило за гробом свиданье...
Но в мире новом друг друга они не узнали.*

Чудно, нали? Ето такива биха били моите герои. Още повече, че такива герои у нас има много... Вам те не се харесват много, струва ми се, но може би се лъжа. C'est l'heure du stoicisme et, et peut-etre celle de la vraie beaute celle ou l'ame sepanouit riche el lourde fleur aux depens de la figue qui chancelle et defaillie.⁶ Защо не напишете нещо белетристично? Всички намират грешки в романите на Ханри дьо Рение,⁷ но всички ги четат с удоволствие. Още малко и ще почнем да харесваме само онези романи, които са истинска поема в проза. Как бих желала да издам в „Мозайка“ един бълг. [арски] роман!

За сега живея между герои и героини – ...Не са живи, разбира се, но аз не се оплаквам. la solitude est une vieille amie.⁸ [...]

Чета напоследък „Es War“ „Било“ от Задермана, много хубав роман. Добре ще е да се издаде в „Мозайка“.

Само че място вече не остана по картата. Желая Ви всичко хубаво: С Д Юрукова

Париж получих, благодаря.“

Не по-малко интересна и ярка фигура в българската култура е Георги Юруков, роден през 1886 г. Преподавател във Военното училище. Архивния фонд разкрива Г. Юруков и като автор на учебни помагала за младите войници, като проникновен издател, с мощен „културоградивен“ патос и заряд.

И още нещо – Г. Юруков има изключителни приноси за развитието не само на „Мозайка“, но и на българското книгоиздаване. От 1919 г. Георги поема ръководството на издателството и не просто продължава, а надгражда на делото на сестра си София, до ликвидацията ѝ през 1947 г. Съвсем естествено следва да се насоча към портретирането му. В архива съществуват биографични данни за него, писани от сестра му Мара Юрукова-Данова.

„Георги Д. Юруков е роден в Пловдив на 20 юни 1886 година. Първоначалното си образование започва в Пловдив. По-късно продължава в София и първи гимназиален клас постъпва във Военното училище. [...]

Георги Д. Юруков иска да довърши гимназия и да следва литература.

Баща му му отказва и го съветва да продължи Военното училище. След големи душевни страдания той решава в себе си да довърши Военното училище, а когато стъпи на крак и може да помага на семейството си, ще осъществи идеала си.

По това време той общува много със сестра си София Д. Юркова. Цени я като интелект и като образование. И двамата четат руска литература, френска литература, самообразователни се. Сестра му му доверява, че у нея зрее и се оформя една идея да започнат да издават една библиотека с преводни романи. Той пламва. Тази идея го обхваща най-много. Ще се подготви съответно и заедно със сестра си ще заработят на литературното поле. [...]

Георги Д. Юруков продължава делото на сестра си София. От 1919 г. той поема редактирането на „Мозайка“ до 1947 г., когато книгоиздателствата станаха държавни.“

Тук достигам до един възлов компонент от биографията му, отразен доста плътнo в литературната периодика – поетотo задължение Георги Д. Юруков изпълнява със силно развито чувство за отговорност. Делото му има за нас и друга неоченима стойност. То ни помага да уловим процесите, да обхванем с поглед пространството между замисъла на Софийка и крайния резултат. „Да се издава едно списание – библиотека цели двадесет години в малка страна, каквато е нашата, и то в неособно благоприятни времена, е наистина подвиг, затова и двадесетгодишнината на „Мозайка“ заслужава да бъде отбелязана.

Още покойната София Д. Юркова бе ясно предначертала посоките и целите на списание „Мозайка“, посоки и цели, неизменно следвани и днес от нея, които продължават нейното дело: да поднася на българския четящ свят избрани романи от бележити съвременни писатели, първомайстори в областта на романа. И тъкмо имената на тия първомайстори и подбора на техните творения очертават най-добре програмата на „Мозайка“, оповестена и от редакцията ѝ“ (*Vasilev, St. P., 1928, pp. 103 – 104*).

Може би, тук е моментът, в който трябва да спомена една особена характеристика на този архивен фонд – в него няма нито едно съхранено писмо от Георги Юруков. В предговора си към „К. Величков. Литературен архив“ Величко Вълчев (*Valchev 1979, pp. 8–9*) пише: „Ведна от срещите ни през 1955 г. с Георги Д. Юруков (1886 – 1960), племенник на поета, който след смъртта на сестра си София Д. Юркова продължи работата ѝ в основаното от нея издателство „Мозайка от знаменити съвременни романи“, научих, че Г. Юруков е събрал и грижливо запазил около 180 писма на Величков до Д. Юруков, В. Т. Велчев, Б. Величков и др. Той драговолно ги предостави да ги подготвя за печат, а по-късно го убедих да ги предложи за откупуване от Института за литература при БАН“. Не може да се твърди с положителност, но е напълно допустимо, именно Георги грижливо да е запазил цялата кореспонденция до него от „най-ценните и вещи сътрудници“, от

неговите „най-мили същества“ и така писмата днес да стигат до нас. Дали е така, не ни става известно, остава да приемем този факт като културна енигма.

За щастие, са запазени част от писмата от майка му Теофана до него, в които съобщава от кои градове са постъпили абонати, колко и откъде са получени пари от разпродадените романи, както и писмата от баща му Данаил Юруков, в които съобщава за изпратените суми, необходими за разпространение романите на поредицата „Мозайка“.

Реконструкцията е възможна единствено и само чрез използването на колкото се може по-голям брой извори и свидетелства от конкретната епоха. Познанието се гради върху издирването и интерпретацията на емпиричния материал. Никъде до този момент не се споменава втората поредица, която Юрукови стартират – две нови поредици: „Библиотека за юноши“ и библиотека „Всемирни романи“. За тях научавам само и единствено от рекламните карети в литературния печат – оригинален източник на историческа информация, които отдавна привличат вниманието на изследователите. Научното дирене ме среща (в един антиквариат) и с няколко от заглавията от поредиците. „Библиотека за юноши“ се появява за кратко в периода 1922 – 1923 г. Замисълът е да излизат десет книжки годишно. Целта е да даде „подбрано и добре „илюстрирано четиво от знаменити автори от европейската литература, при достъпна цена. В библиотеката ще се поместят само произведения с голяма литературна стойност, безукорни в морално и възпитателно отношение“. Първият роман от поредицата е „Първите хора на луната“.

Следва да представя и програмата на библиотека „Всемирни романи“:

„Първият белег на библиотека „Всемирни романи“ е строгият избор на романите от художествена и нравствена гледна точка. Тя ще представя измежду съвременните чужди писатели само ония, които носят лична и животворна струя, и измежду многото романи само ония, които, поради неизменната си стойност заслужават да заемат място във великото движение на всемирната литература. Представени с романи неиздадени още на български, знаменити стари писатели ще заемат място наред с млади, които затвърдяват в момента първомайсторството си. Грижа за безусловна честност ще се полага също при редактирането на библиотеката, в която не ще се допуска никакво съкращаване на романите, защото те трябва да се представят с техния автентичен и оригинален характер, напълно осигурено условие, благодарение съдействието на първостепенни и подготвени преводачи. Обширното царство на чуждите литератури съдържа в запас за нас чудесни съкровища и повече от всякога в днешния момент се затвърдява нуждата да ги открием и се обогатим с тях.

През текущата годишнина библиотеката ще даде следните романи: 1. Майка от Йохан Бойер (норвежки роман). 2. Любовта на летеца от Жозеф Кесел

(френски роман). 3. Иестер и Ли от Бернард Келерман (немски роман). 4. Неизчерпаема чаша от Иван Шмелов (руски роман). 5. Изключена от Луиджи Пирандело (италиански роман).

Абонамент 130 лева за 65 печатни коли (повече от 1000 стр. – издание и преводи изискани). Предплатилите абонати до 10 март т. г. ще получат романа След звездата от Флоренс Бъркли (английски роман), от авторката на Молитвена броеница. Само премията ще струва 65 лева, а всички романи — повече от 300 лева след закриването на подписката. Абонатите ще ги получат за 130 лева. На настоятели 20% отстъпка.

Абонирайте се за библиотека Всемирни романи, за да получите хубаво и евтино четиво! Абониранията стават направо в редакцията с пощенски запис или с препоръчано писмо.

Всичко се изпраща до Г. Д. Юруков (за Всемирни романи), улица Белчев 29 – София.“

Също така никъде не се споменава, че Георги Юруков не само превежда, но е и автор редица рецензии или рекламни вестникарски съобщения, посветени на издаваните от него романи. И тук следва да си зададем въпроса: Как действа той като рецензент? Привеждам един пример от в. „Литературен глас“.

„Грация Деледда

Съвременната италианска писателка Грация Деледда (род. в 1873 г.) е посветила всичките си сили на изобразяване бита и живота на родната ѝ Сардиния. Природата на страната, нейните сурови и прекрасни пейзажи, нравите и обичаите, целият душевен мир на хората, техните помисли и надежди, страсти и възжелания, изпъкват на страниците на романите на Деледда, врязват се в паметта като реални видения, разкриват нов своеобразен мир, но същевременно внушават мисълта, че все пак пред нас са същите хора, както и всички други, никак не по-лоши, дори в много отношения, по-добри, по-великодушни и по-благородни от другите, че всичко тъмно, зло и ниско в тях съвсем не се корени в тяхната природа, не е предопределено от Бога, а произхожда от тежките и жестоки условия на техния безрадостен живот. ...

Грация Деледда не рисува своите земяци с розови краски. Тя излага равнодушно самата истина за тях, колкото горчива и безрадостна да е. И все пак тя ни показва колко красиво и честно се крие в огрубените души на тия прости и тъмни хора – богати земеделци-скотовъдци и неграмотни овчари-ратаи, – каквато е по-голямата част от сардинския народ. Тя е подслушала и записала не малко прекрасни поетически легенди и приказки, зародени на острова („Приказка“, „Легенда за Христа“) и в разбойника И в падналата жена тя умее да покаже човека...

За пръв път Грация Деледда бе представена на български с романа „Семката на миналото“, даден в сп. „Мозайка“ през 1912 г., год. III, кн. 10. Измежду реди-

цата големи романи на Грация Деледда най-забележителни са: „Пепел“, „Старецът от планината“, „Елиас Портолю“, „След развода“, „Път към злото“, „Тъга“. При това няколко тома разкази и драми. Всички тия произведения образуват вкупом онова огледало, в което даровитата италианска писателка е изобразила творчески един кът от човешкия живот. Литературната критика обаче в Италия и Европа сочи единодушно романа ѝ „Пепел“ за неин шедьовър. Това мнение изказа и г. Енрико Дамјани, уважаемия лектор по италианска литература в Софийския университет, в една своя сказка за Грация Деледда. Романът „Пепел“ заслужава всичкото внимание на читателя. От тоя роман на Грация Деледда получила Нобеловата премия за литература през 1927 г. и добила вече световна известност – читателят ще научи много нещо за човека и за човечеството и ще изпита висока художествена наслада в допир с нейния голям талант и изкуство.

Г. Д. Юруков“

При преглеждането на различни литературни вестници вниманието ми бе привлечено от редица малки критически отзиви, посветени на новоизлезли романи от поредицата с автор Петър Динеков. Това бе достатъчно основани да се насоча и към фонд № 1987К / Динеков, Петър Николов (1910 – 1992), инвентарен опис № 1, Архивна единица № 3729 / Писма от Г. Д. Юруков до Петър Динеков с благодарност за добрия отзив в пресата.

„Г-н Петър Динеков
Ул. Пиротска, № 74
Тук

Уважаемий г. Динеков,
Четох с удоволствие писаните от Вас редове в Литер.[атурен] глас за трите ни преводни книги. Благодаря Ви сърдечно. Въпросните книги, както и други, ще получите в [ъв] всяко време, когато обичате да дойдете в редакцията. Ще ви чакам в понеделник, 30-и VI. между 1 – 3 часа.

26. VI. 30 г. С поздрав
София Г. Д. Юруков“

Запознаването с архивното наследство на създателите на едно от най-значимите издателства в България е не само стъпка към възстановяване на паметта за тяхното дело, но и подстъп към документална „биография“ на издателската поредица „Мозайка от знаменити съвременни романи“ – поредица, която определя характера на националната култура. Така парче по парче индивидуалната памет, съхранявана в кореспонденцията, останала години наред затворена в общуването между семейство, приятели и съмишленици, разкрива много нови, непознати факти, интересни сведения и по своеобразен начин става част от големия културно-исторически наратив.

БЕЛЕЖКИ

1. София Юрукова публикува редица от първите си преводи в сп. „Летописи“. По-късно тя превежда и за „Библиотека за самообразование“, издавана от Стоян Атанасов.
2. ХАМСУН, К., 1917. Нов свят : [Роман]. КОНСУЛОВА-ВАЗОВА, Елисавета (прев.). Пловдив: Мозайка от знаменити съвр. романи, 1917, кн. [2].
3. КЕЛЕРМАН, Б., 1917. Глупец: [Роман]. ПАСКАЛЕВ, СЛАВЧО в (прев.). Пловдив: Мозайка от знаменити съвр. романи, 1917, кн. [3].
4. БУРЖЕ, П., 1917. Ученик. ЮРУКОВ, ГЕОРГИ (прев.). Пловдив: Мозайка от знаменити съвр. романи, 1917.
5. ЛЕРМОНТОВ, М. Ю. Те се обичаха двама тъй дълго и нежно...
6. Това е часът на стоицизма и може би този на истинската красота, този, в който душата процъфтява богато и тежко цвете за сметка на клатещата се смокиня, клатушка се, клатушка се.
7. Анри-Франсоа-Джоузеф де Рение е член на Френската академия и рицар на Ордена на Почетния легион. През 1911 г. е избран за лидер на Френската академия.
8. Самотата е стар приятел, който стои до теб.

ЛИТЕРАТУРА

1. ГЕРГОВА, А., 2004. София Юрукова. В: *Българска книга. Енциклопедия*. София–Москва: Пенсофт, 2004. р. 491.
2. ДАСКАЛОВА, К. 2009. Живот с книги и читатели. София Юрукова (1881 – 1918) и „Мозайка от знаменити съвременни романи“. В: *Пътят към книгите и информацията. Юбилеен сборник, посветен на 65-годишнината на Татяна Янакиева*. София: Национална библиотека „Св. св. Кирил и Методий“, 2009, pp. 94 – 105.
3. ВАСИЛЕВ, Ст. П., 1928. Мозайка от знаменити романи. В: *Родна реч*, кн. 2. София: 1928, pp. 103 – 104.
4. ВЪЛЧЕВ, В., 1979. В: *Литературен архив. Т. 7. Константин Величков*. София, 1979, pp. 8 – 9.

REFERENCES

1. GERGOVA, A., 2004. Sofiya Yurukova. V: *Balgarska kniga. Entsiklopediya*. Sofiya – Moskva: Pensoft, 2004. p. 491.
2. DASKALOVA, K. 2009. Zhivot s knigi i chitateli. Sofiya Yurukova (1881–1918) i „Mozayka ot znameniti savremenni romani“. V: *Patyat kam knigite i informatsiyata. Yubileen sbornik, posveten na 65-godishninata na Tatyana Yanakieva*. Sofiya: Natsionalna biblioteka „Sv. sv. Kiril i Metodiy“, 2009, pp. 94 – 105.

3. VASILEV, St. P., 1928. *Mozayka ot znameniti romani*. V: *Rodna rech*, kn. 2. Sofiya: 1928, pp. 103 – 104.
4. VALCHEV, V., 1979. V: *Literaturen arhiv*. T. 7. *Konstantin Velichkov*. Sofiya, 1979, pp. 8 – 9.

DOCUMENTS AND HERITAGE OF PUBLISHING FAMILY YURUKOVI AND THEIR BOOK SERIES “TAPESTRY OF FAMOUS CONTEMPORARY NOVELS”

Abstract. The article is a first attempt at present the correspondence fund of the Yurukovi family, with the purpose of presenting its basic information and general theme in the context of their contribution to bulgarian publishing in the beginning of the 20th century. The documentary evidence is related to their family’s publishing business and in particular to the sequence “Tapestry of famous contemporary novels” which has not been previously made public in scientific literature. The epistological basis allowed us to reconstruct the roles of the most “valuable and prolific contributors” of their publishing house – the family members of the Yurukovi, who have not been previously investigated. More detail is added to the general publishing and book sales landscape in Bulgaria during that period, based on the newly presented facts.

Keywords: fiction publishing; history of literature; book science; “Tapestry of famous contemporary novels”

✉ **Malina Dimitrova, PhD**

Department “Digitization”

The Library of St. Cyril and St. Methodius University of Veliko Tarnovo

2, Teodosiy Tarnovski St.

E-mail: m.p.dimitrova@ts.uni-vt.bg